

IV.7023.11.2019.MK

Pan Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają wnioski obywateli w sprawie podjęcia działań legislacyjnych w zakresie przysposobienia – a konkretnie rozszerzenia możliwości przysposobienia na osoby pełnoletnie. Kwestia ta była także poruszana w mediach (Edyta Ochmańska, Adopcja dorosłych - sposób nie tylko na samotność, <https://igimag.pl/2018/02/adopcja-doroslych-sposob-nie-tylko-na-samotnosc/>, Mira Suchodolska, „Chcę być waszym dorosłym dzieckiem”, Dziennik Gazeta Prawna z 15.11.2019r.).

W obecnym stanie prawnym przysposobić można osobę małoletnią, tylko dla jej dobra, zaś wymaganie małoletności powinno być spełnione w dniu złożenia wniosku o przysposobienie (art. 114 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, t. j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682 ze zm.). Rozwiązanie to zostało przejęte z Kodeksu rodzinnego z 1950 r. (Dz.U. z 1950 r., Nr 34, poz. 308).

Jednak konstrukcja taka, choć rozpowszechniona w europejskiej kulturze prawnej, nie jest jedyną możliwą. U źródeł współczesnego przysposobienia leży rzymska instytucja adopcji, w której wymóg małoletności nie był obecny. Również aktualnie, nie tylko w obcych kulturach prawnych (jak na przykład japońska), ale też w Republice Federalnej Niemiec czy w niektórych stanach USA, możliwe jest przysposobienie osób dorosłych.

Także wcześniejsze przepisy polskie (na przykład art. 76 i następne dekretu z 22 stycznia 1946 r. – Prawo rodzinne, Dz.U. z 1946 r., Nr 6, poz. 52) nie zawierały wymogu małoletności osoby przysposabianej, zaś przepisy Kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego (Dz.U.K.P.1825.10.41.3) stawiały sprawę jeszcze inaczej: artykuł 311 stanowił, że „Przysposobienie nie może mieć miejsca przed pełnoletnością przysposobić się mającego” (czyli przysposabianego). Taki przepis obowiązywał aż do 19 lipca 1939 r., kiedy weszła w życie ustawa z 13 lipca 1939 r. o ułatwieniu przysposobienia małoletnich.

Okres obowiązywania tej ustawy przypadł w większości na czas wojny i okupacji, zaś w 1946 została ona zastąpiona przez przywołany już dekret – Prawo rodzinne.

Warto również zwrócić uwagę, że w obrocie prawnym funkcjonuje orzeczenie Sądu Najwyższego z 2 czerwca 1980 r. (sygn. akt I CR 124/80), według którego „Przepis art. 114 § 1 k.r.o., określający górną granicę wieku, po przekroczeniu której osoba traci bierną zdolność przysposobienia, nie jest wyrazem podstawowych zasad naszego porządku prawnego w dziedzinie ochrony rodziny przez Państwo i nie wyznacza charakteru jego ustroju (...) Przepis art. 114 § 1 k.r.o., jak również przepis art. 22 prawa prywatnego międzynarodowego nie nakazują mocą klauzuli porządku publicznego absolutnego wykluczenia przysposobienia osoby pełnoletniej”. Zgodnie z tym tokiem rozumowania możliwe jest uznanie w Polsce orzeczenia zagranicznego o przysposobieniu osoby pełnoletniej, bowiem przysposobienie osoby dorosłej nie stoi w sprzeczności z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego.

Skargi, które wpłynęły w tej kwestii do Rzecznika, pochodziły od rodzin zastępczych, od lat zajmujących się osobami z niepełnosprawnościami, najpierw dziećmi, a następnie dorosłymi. Wnioski tych rodzin zastępczych o przysposobienie były jednak spóźnione, wobec osiągnięcia przez podopiecznych wieku 18 lat – przy tym wnioskodawcy wskazywali, że osoby te osiągnęły pełnoletność jedynie kalendarzowo, nie będąc w stanie podjąć samodzielnej egzystencji i pozostając na mentalnym poziomie dziecka. Termin na wystąpienie z wnioskiem o przysposobienie jest przepisem prawa materialnego i jako taki nie mógł zostać przywrócony na mocy przepisów proceduralnych; sądy były zmuszone odrzucić wnioski dotychczasowych rodzin zastępczych.

W opinii Rzecznika idea rozszerzenia instytucji przysposobienia w szczególnych wypadkach na osoby pełnoletnie warta jest rozważenia. Przy tym, w opinii Rzecznika, niekoniecznie zasadne byłoby wykreślenie przymiotnika „małoletnia” w przepisie § 1 artykułu 114 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Możliwe jest również rozważenie dodania regulacji specjalnej, w myśl której w wyjątkowych okolicznościach przysposobić można osobę pełnoletnią, jeśli przemawiają za tym zasady współżycia społecznego.

Regulacja taka mogłaby stanowić w pewnych sytuacjach, gdy przysposabiana osoba jest niezdolna do samodzielnej egzystencji lub wymaga wsparcia, alternatywę dla systemu ubezwłasnowolnienia oraz opieki lub kurateli prawnej. Rzecznik Praw Obywatelskich w wieloletniej już korespondencji z resortem sprawiedliwości konsekwentnie prezentuje bowiem pogląd o konieczności zastąpienia instytucji ubezwłasnowolnienia innymi formami wsparcia. Taką właśnie formę faktycznego wsparcia osoby wymagającej pomocy i opieki mogłoby być jej przysposobienie przez dotychczasowych opiekunów, zwłaszcza w kontekście wciąż utrzymującego się problemu braku wystarczającej liczby kandydatów na opiekunów czy kuratorów.

Na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2179 ze zm.) uprzejmie proszę Pana Ministra o rozważenie zasadności podjęcia proponowanych kroków legislacyjnych oraz poinformowanie Rzecznika Praw Obywatelskich o ewentualnie podejmowanych działaniach w tych kwestiach.